

COLLECTIE JEF VAN EXTERGEM

plaatsingsnummer: M/B 12
inventaris opgemaakt juni – juli 2018

Dacob vzw
Kazernestraat 33
1000 Brussel

www.dacob.be
dacob@skynet.be
02/503 82 19

COLLECTIE JEF VAN EXTERGEM

Inleiding¹

Jef Van Extergem (Dendermonde 18 februari 1898 – Ellrich, Duitsland maart 1945) werd op jonge leeftijd lid van de Socialistische Jonge Wacht (SJW) te Antwerpen en was tijdens de Eerste Wereldoorlog secretaris van de Antwerpse afdeling. Reeds in 1916 publiceerde hij antimilitaristische en pacifistische artikelen in de *Vooruit* en werkte hij voor het *Vlaamsche Nieuws* dat in handen was van de groep rond August Borms.

In 1917 stichtte hij te Antwerpen de *Vlaamsch Sociaal-Democratische Arbeidersgemeenschap* (VSAG) en werd meteen ook de hoofdredacteur van het bijhorende blad, *De Socialistische Vlaming*, dat sympathiseerde met de Russische Oktoberrevolutie. In november 1918 vluchtte Van Extergem voor de politieke repressie naar Duitsland en maakte er kennis met de Spartakusbund van Rosa Luxemburg en Karel Liebknecht. Toen hij terugkeerde naar Antwerpen werd hij aangehouden en uiteindelijk veroordeeld tot 20 jaar opsluiting. Hij kwam uiteindelijk in 1921 voorwaardelijk vrij op voorwaarde dat hij niet meer aan politiek zou doen. Die voorwaarde verbrak Van Extergem met het stichten van het blad *Het Zelfstandig Vlaanderen* dat zich inzette voor amnestie. In 1925 werd hij opnieuw gearresteerd en opgesloten tot 1928. Bij zijn vrijlating werd een huldemeeting georganiseerd door Vlaamsgezinden, trotskisten en communisten, met Roza de Guchtenaere als voorzitter.

In 1928 werd hij erevoorzitter van de *Internationale Rode Hulp* (IRH) die zich vele malen had ingezet voor politieke gevangenen zoals hijzelf. Van Extergem onderhield na zijn vrijlating contacten met zowel trotskisten als de communisten van de KPB. In datzelfde jaar reisde hij voor de eerste keer naar Moskou maar werd bij aankomst gevraagd meteen terug te keren naar België en op te komen voor de KPB tijdens de Bormsverkiezing. Toen de Frontpartij August Borms naar voor schoof als haar kandidaat trok Van Extergem zich, met toelating van de KPB leiding, terug. Pas op de verkiezingsdag werd Van Extergem effectief lid van de KPB.

Vanaf 1931 was hij lid van het Antwerpse federale partijbestuur, maar nationale verantwoordelijkheden kreeg hij niet. In juli 1935 werd hij aangeduid als een van de afgevaardigden van de Belgische partij voor het zevende 'Volksfrontcongres' van de Communistische Internationale. Hij besteedde er geen woord aan de Vlaamse kwestie.

In 1936 besliste de KPB de *Vlaamsche Kommunistische Partij* (VKP) te stichten met als voorzitter Georges van den Boom. In het daarop volgende jaar wordt Van Extergem hoofdredacteur van het bijhorende partijblad *Het Vlaamsche Volk*.

In oktober 1937 lag Van Extergem, aansluitend op de Volksfrontpolitiek, aan de basis van het *Vlaamsch Blok voor Zelfbestuur en Democratie*, dat er echter niet in slaagde het extreem-rechtse overwicht in de Vlaams-nationalistische rangen te breken. Ook de KPB hield niet langer een separatistisch, maar een eerder gematigd federalistisch standpunt aan. Van Extergem volgde trouw zijn partij en verkoos als "Vlaming een goede Belg te zijn".

Met het sluiten van een niet-aanvalsact tussen de Sovjet-Unie en nazi-Duitsland borgen de communisten hun antifascistische politiek op. De KPB nam een neutraal standpunt in en Van Extergem werd de spilfiguur van een nieuw blad, *Ulenpiegel*. Het voorgaande partijblad – *Het Vlaamsche Volk* – was ondertussen verboden.

¹ Dit is een amenvatting van: van Doorslaer, R. (1998). Lemma *Van Extergem Jef* in de Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging. Red. Simons, L. Tielt: Lannoo, 1998. Zie ook: <http://theater.ua.ac.be/nevb/html/Extergem,%20Jef%20van.html>

Via het nieuwe blad *Ulenspiegel* kregen militanten op legale manier informatie en richtlijnen maar de VKP probeerde ook door de uitgesproken Vlaamse tendens van het blad, andere nationalistenvan rond de partij te verzamelen (van Doorslaer, 1975). In januari 1941 kwam er een einde aan dit experiment en dook Van Extergem onder.

Ondertussen had Jef Van Extergem in 1940 de leiding gekregen over de partij in Vlaanderen. Een maand na het verdwijnen van *Ulenspiegel* verscheen het eerste clandestiene nummer van *De Ro(o)de Vaan* met Van Extergem als hoofdredacteur.

In april 1943 werd hij aangehouden en naar Breendonk gebracht. Hij werd er langdurig gefolterd maar bleef zwijgen. Eind 1943 werd hij naar Sachsenhausen gedeporteerd; in maart 1945 overleed hij in Ellrich, fel verzwakt door ziekte en ontbering.

De figuur Jef Van Extergem was binnen de voornamelijk Franstalige Communistische Partij van België ambig. “In feite gebruikte de partij Van Extergem als uithangbord, telkens als zij een persoonlijkheid nodig had met een Vlaams profiel. Intern werd hij precies vanwege dat Vlaams profiel gewantrouwd.” (van Doorslaer, 1998).

Voor een gedetailleerde en volledige biografie van Jef Van Extergem zie onder andere:

Biografisch dossier Politieke Controle Commissie, DACOB: nr 6123.

Boeva, L. & Dutoit, C. & Reynebeau, M. & Rzoska, B. & Vandenabeele, W. & Vandommele, J. (1998). *Jef Van Extergem: medestanders, tegenstanders?*, Brussel : IMAVO.140 p.

De Clerck, J. & Vermandere, M. (1997). *Archief van Jef Van Extergem (1898 – 1945)*, in Brood & Rozen, nr. 2 (1997) 1. p. 88–89.

Defoort, H. & Stutje, J.-W. & Van Causenbroeck, B. & Vandeweyer, L. & Van Hoorick, B. & Verdoodt, F.-J. (1998). *Jef Van Extergem en zijn tijd*. Brussel: IMAVO. 122 p.

Dossier Jef Van Extergem in Vlaams Marxistisch Tijdschrift, jg. 10, nr. 1 (1976). p. 7-87.

Dutoit, C. (1983). *Jef Van Extergem en de Vlaamse Beweging*. Antwerpen: Soethoudt. 112 p.

Gotovitch, J. & van Doorslaer, R. (1997). *Les communistes et la question nationale, 1921-1945*, in Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis, nr. 3 (november 1997), p. 257-276.

van Doorslaer, R. (1975). *Ulenspiegel: een kommunistisch eksperiment met een Vlaamsnationale legale oorlogskrant: Antwerpen 5 januari 1940-1 maart 1941*, in Wetenschappelijke Tijdingen. jg 34 (1975.) 2. p. 93–94.

van Doorslaer, R. (1998). Lemma *Van Extergem Jef* in de Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging. Red. Simons, L. Tielt: Lannoo, 1998.

De collectie

De collectie Jef Van Extergem bestaat zowel uit persoonlijke archiefstukken (foto's, brieven, vlugschriften en periodieke uitgaven) van en over Jef Van Extergem als uit stukken samengebracht door derden. De archiefvormer is onbekend. De collectie kwam in handen van Dacob via Georges Goeminne. Een aantal originele stukken komt uit het persoonlijke archief van Maria Van Extergem (dochter van Jef). Andere stukken zijn samengebracht door de Jef Van Extergem Club naar aanleiding van herdenkingstentoonstellingen. De kleine verzameling originele foto's en originele periodieke uitgaven en vlugschriften geeft een mooi inzicht in de levensloop van Jef Van Extergem en zijn familie.

DE INVENTARIS

1. Kranten met betrekking tot Jef Van Extergem en de Vlaamse Kommunistische Partij

- De Nieuwe Tijd: orgaan van de minderheidssocialisten, weekblad, 2de jaargang nr 11, zaterdag 21 september 1918.
- De Kommunist: wekelijksch orgaan van de Oppositiegroep der K.P.B. nr 12, zaterdag 9 juni 1928.
- De Roode Vaan: orgaan der Kommunistische Partij – B.A.K.I. (Belgische Afdeling Kommunistische Internationale), 7de jaargang nr 26, 30 juni 1928.
- De Roode Vaan: orgaan der Kommunistische Partij – B.A.K.I. 13de jaargang nr 37, 15 september 1934.
- De Roode Vaan: orgaan der Kommunistische Partij – B.A.K.I. 13de jaargang nr 39, 29 september 1934.
- De Roode Vaan: orgaan der Kommunistische Partij – B.A.K.I. 13de jaargang nr 42, 20 oktober 1934.
- De Roode Vaan: orgaan der Kommunistische Partij – B.A.K.I. 13de jaargang nr 43, 27 oktober 1934.
- De Roode Vaan: orgaan der Kommunistische Partij – B.A.K.I. 16de jaargang nr 5, 30 januari 1937.
- Het Vrije Woord: weekblad der Vlaamsche Kommunistische Partij – Federatie Antwerpen, legale uitgave nr 29, 5 mei 1945.
- De Roode Vaan: dagblad der Vlaamsche Kommunistische Partij, tweede jaargang nr 106, woensdag 16 mei 1945.
- De Roode Vaan: dagblad der B.K.P. Vierde jaar nr 109, zaterdag en zondag 10 – 11 mei 1947.
- De Rode Vaan: dagblad der communistische partij van België, achtste jaargang nr 110, zaterdag 12 mei en zondag 13 mei 1951.
- La Voix du Peuple: quotidien d'Information et de Combat édité par le Parti Communiste (S.B.I.C.) (Section Belge Internationale Communiste) 2e année n. 25, mardi 26 janvier 1937.
- La Voix du Peuple: quotidien d'Information et de Combat édité par le Parti Communiste (S.B.I.C.) 4e année n. 227, mardi 15 août 1939.

2. Vlugschriften, brochures en teksten van de Vlaamsche Kommunistische Partij en van Jef Van Extergem

- 'Waarschuwing!', illegaal vlugschrift (kopie?) vermoedelijk opgesteld door Jef Van Extergem, circa 1943; 1 stuk.
- 'Memorandum van het Vlaamsche Blok voor Zelfbestuur en Democratie', mei 1938; 1 stuk (en kopie).
- 'Fascistisch machtsvertoon mislukt.', vlugschrift dat oproept tot een protestmeeting in Antwerpen, v.u. René Dillen, z.d (jaren 1930); 1 stuk.
- 'OPROEP. Arbeiders en Vlaamsche nationalisten! Arbeidsters, Vlaamsche vrouwen en meisjes! Arbeiders! Vlamingen!', vlugschrift met de oproep Jef Van Extergem te komen huldigen na diens

- vrijlating in 1928, v.u. Het Van Extergem-Komiteit – Bert De Visschere, juni 1928; 1 stuk.
- 'Activisme et Communisme. Droits et devoirs de l'instituteur. Discours prononcé par M. Ad. Buyl, député d'Ostende-Furnes-Dixmude et Bourgmestre d'Ixelles, Chambre des Représentants, 31 janvier 1928; 1 stuk.
 - 'Vlaanderen Marcheert! Onze eerste landdag', G. Van Den Boom, Uitgeverij De Nieuwe Tijd, 1937; 1 stuk.
 - 'Wat is de I.R.H.?', Charles Plisnier, Internationale Rode Hulp, 1926; 1 stuk.
 - 'Katholieken! Wij reiken u de hand! Rede uitgesproken op de 2de landdag der VKP door G. Van Den Boom en Jef Van Extergem, z.d.; 1 stuk.
 - 'Jef Van Extergem. De Vlaamsche sociaal-revolutionaire activist. Zijne bedrijvigheid in het verleden.', Internationale Roode Hulp (Afdeling Vlaanderen), juni 1928; 1 stuk (kopie).
 - 'De Kommunistische Partij staat aan het hoofd van den bevrijdingsstrijd van Vlaanderen', z.d.; 1 stuk (1 kopie bijgevoegd).
 - 'Brood en Vrijheid. He! Kameraad! Kent gij uwe solidariteit organisatie? Wat is de Internationale Arbeiders Hulp?', Karel Van Dooren naar Willi Münzenberg, I.A.H., 1931; 2 stukken.
 - 'Ons Standpunt. Het standpunt van de vredesgroep der socialistische partij.', Uitgave Roode Jeugd – Gent, z.d.; 1 stuk.
 - 'De Staking der Belgische mijnwerkers', Jef Van Extergem, pp 291 – 299 uit 'De Communist: maandschrift van de Communistische sectie der Communistische Internationale', november 1932; 1 stuk (kopie).
 - Twee krantenknipsels uit de Rode Vaan (?) m.b.t. Jef Van Extergem, bevat ook een foto van de Jef Van Extergem herdenking te Antwerpen in 1945, z.d.; 2 stukken. N.B.: voor de originele foto zie beeldarchief CAR PHO 0772 (CEF 1945)

3. Briefwisseling Jef Van Extergem:

- Persoonlijke briefwisseling, telegrammen en postkaarten van Jef Van Extergem met familie en militanten, 1928; 3 omslagen.
- Brief van Jef Van Extergem aan zijn schoonouders van uit de gevangenis van Antwerpen, 9 juni 1925; 1 stuk.
- Brief van Jef Van Extergem aan zijn dochter van uit het concentratiekamp Oraniënborg bei Berlin, 14 mei 1944; 1 stuk.

4. Biografische stukken

- Diploma van de Minister van Landsverdediging met erkenning van Jef Van Extergem als Luitenant van de Weerstand, 22 maart 1974; 1 stuk. (kopie)
- Dossier met gegevens m.b.t. Jef Van Extergem uit het bevolkingsregister van Stad Antwerpen; geboorte-aktes van Franciscus Christianus (?) en Bertha Maria Josepha Snoecks; overlijdensakte van Bertha Josephina Horemans; 4 stukken.
- Trouwboekje van Jef Van Extergem en Bertha Josephina Horemans, 13 december 1919; 1 stuk.

5. Uitgaven van derden met betrekking tot het Vlaams nationalisme en Jef Van Extergem

- Programmaboekje '69e Nationaal Huldebetoon aan Koning Albert I en de helden van de IJzer', 1 augustus 2004; 2 stukken.
- Programmaboekje '71e Nationaal Huldebetoon aan Koning Albert I en de helden van de IJzer', 6 augustus 2006; 1 stuk.
- Christian Dutoit, Jef Van Extergem en de Vlaamse beweging, eindverhandeling tot het bekomen van de graad van licentiaat in de geschiedenis, KU Leuven – Faculteit van Letteren en Wijsbegeerte, 127p. (NB: later uitgegeven als Christian Dutoit, Jef Van Extergem en de Vlaamse beweging, Soethoudt, 1983, 112 p. ISBN 9789063720933)
- Artikels over het verzet en Jef Van Extergem, Humo, maart 1982; 4 stukken (Bijgevoegd: brief van de kleindochter van Jef Van Extergem aan de redactie van Humo met een rechtzetting).

- 'T Pallieterke: weekblad voor mensen met een goed hart en een slecht karakter' met een dossier over 'Jef Van Extergem: socialist, activist, kommunist', december 1962; 3 stukken.
- De Rode Vaan, weekblad uitgegeven door de kommunistische partij van België, nr 19, 9 tot 16 mei 1985; 1 stuk. (NB: met bijdrage over WOII en Jef Van Extergem).

6. Tentoonstellingen

- Stukken verzameld voor een tentoonstelling over Jef Van Extergem: bevat o.a. kopieën met verslagen over het proces van Jef Van Extergem en kopieën van een publicatie door de Internationale Rode Hulp over Jef Van Extergem, z.d; 1 omslag.
- Stukken over een tentoonstelling georganiseerd door de Club Jef van Extergem vzw en zijn dertig jarig bestaan, z.d; 1 omslag.

7. Objecten

- Servietten met de Vlaamse Leeuw en het opschrift 'Vliegt de Blauwvoet. Storm op Zee'; 2 stukken.
- Lint in de Vlaamse kleuren (zwart, geel) met een pin in de vorm van een wapenschild met een Vlaamse Leeuw; 1 stuk.

8. Foto's en steunkaarten

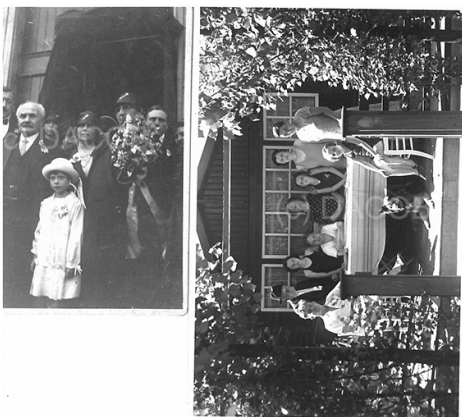
Ref: FJVE001

Omschrijving: foto van Jef Van Extergem als kind met hobbelpaardje

Datering: z.d.

Afmeting: 10 x 14 cm

Opmerking: de foto is geplakt op karton van de fotostudio Edward Monu, Brederodestraat 92, Antwerpen.

Ref: FJVE002

Omschrijving: vier foto's van de familie met Maria Van Extergem (dochter van Jef Van Extergem) en Jef Van Extergem (?)

Datering: z.d.

Ref: FJVE003
Omschrijving: Portret van Jef Van Extergem met pet
Datering: circa 1928 – 1930
Afmetingen: 11,8 x 16,5 cm
Opmerking: notities op de rugzijde

Ref: FJVE004
Omschrijving: Doodsprentje van Bertha Jozefina Horemans
Datering: februari 1925
Afmeting: 7 x 10,8 cm

Ref: FJVE005
Omschrijving: Studiofoto van Jef Van Extergem met zijn vader (?)
Datering: z.d.
Afmetingen: 8,3 x 13 cm
Opmerking: achterzijde foto: nota gericht van 'vader' aan zijn schoondochter Berta en kleindochter Maria

Ref: FJVE006

Omschrijving: portretfoto van Jef Van Extergem in de gevangenis, nummer op borst (?)

Datering: circa 1926 (?)

Afmeting: 6,7 x 10,6 cm

Opmerking: datering op achterkant foto

Ref: FJVE007

Omschrijving: Doodsprentje van Clement Van Extergem

Datering: circa 1944

Afmeting: 5,5 x 9,6 cm

Ter zaliger nagedachtenis van
Mijnheer
Clement Van Extergem
echtgenoot van Mevrouw
Anna Maria VERCALSTEREN
geboren te Antwerpen, op 30 September 1901
en laffelijk vermoord in de Electriciteit Centrale
te Merksem op 6 September 1944.

Ref: FJVE008

Omschrijving: vijf foto's van de familie of vrienden van Van Extergem te Vlissingen. Jef van Extergem staat ook op de foto's.

Afmetingen: 7 x 5 cm

Datering: circa 1922 – 1924

Opmerking: notities op de achterzijde van de foto's.

Aantal: vijf diverse, licht verschillende opnames

Afmetingen:

Ref: FJVE009

Omschrijving: portretfoto van Bertha Jozefina Horemans - de eerste vrouw van Jef Van Extergem – op keramieken ondergrond, voor de grafzerk.

Afmetingen: 10,5 x 14 cm

Datering: circa 1925

Opmerking: zie ook FJVE010

Ref: FJVE010

Omschrijving: Portretfoto van Maria Van Extergem bij het graf van haar moeder Bertha Jozefina Horemans op het Schoonselhof te Antwerpen.

Afmetingen: 8,5 x 11,5 cm

Datering: circa 1925 – 1926

Ref: FJVE011

Omschrijving: twee foto's van Maria Van Extergem als baby met Bertha Jozefina Horemans

Afmetingen: 8,7 x 13,7 cm

Datering: z.d.

Ref: FJVE012

Omschrijving: Portret van Jef Van Extergem in maatpak met hoed; krant in jaszak

Afmetingen: 8,5 x 13,7 cm

Datering: z.d.

Opmerkingen: afgeprint op een postkaartondergrond

Jef VAN EXTERGEM

Ref: FJVE013

Omschrijving: huldigingskaart met een foto van Jef Van Extergem (in de gevangenis?) aan tafel, nummer op borst

Afmetingen: 9 x 13,6 cm

Datering: gedrukt circa 1928

Opmerkingen: de achterzijde roept op tot deelname aan de huldiging op 24 juni 1928 te Antwerpen, na de vijf jaar opsluiting van Van Extergem.

Voor twintig jaar, in de lentedagen van 1945 stierf

JEF VAN EXTERGEM

de kommunist, de arbeidsleider, de demokraat.

Ook hij keerde niet terug uit de fascistische concentratiekampen...

Op VRIJDAG 21 MEI in de zaal „Palladium“ Offerandestraat te Antwerpen

zullen de Vlaamse kommunisten en alle Vlaamse progressisten aanwezig zijn op de

Herdenkingshulde

Voeren het woord :

Frans Van den Branden,
ondervoorzitter KPB

Jan Debrouwere, lid van het P.B.

Bob Claessens

Deelname in de onkosten : 5 Fr.

Ref: FJVE014

Omschrijving: huldigingskaart met een portret van Jef Van Extergem

Afmetingen: 9,4 x 14,2 cm

Datering: circa 1965

Opmerkingen: Uitnodiging om deel te nemen aan de Herdenkingshulde op 21 mei 1965 Te Antwerpen.

Aantal: twee stukken

Ref: FJVE015

Omschrijving: Portretfoto van Jef Van Extergem met hoed.

Afmetingen: 9 x 14 cm

Datering: circa 1950

Opmerkingen: postkaart met op de achterzijde reclame voor de publicatie 'Witte Kaproenen keren terug: een levensbeeld van Jef Van Extergem', Emmanuel Laureys, De Nieuwe Tijd, Antwerpen, 1950.

aantal: 3 stukken; bijgevoegd: zelfde portret uit een krant geknipt; zie ook FJVE012

Ref: FJVE016

Omschrijving: postkaart met houtsnede ter herdenking aan Jef Van Extergem.

Afmetingen: 9,2 x 14,1 cm

Datering: na 1945

Opmerking: bevat diverse citaten van Jef Van Extergem op voor- en achterzijde

Ref: FJVE017

Omschrijving: foto van Jef Van Extergem, dochter Maria en zijn vrouw

Afmetingen: 8,7 x 5,8 cm

Datering: 1926 (?)

Opmerkingen: op de achterzijde staat genoteerd prison 1926.

Ref: FJVE018

Omschrijving: groepsfoto 'Jef Van Extergem in Bad Salzuflen'

Afmetingen: 17,7 x 12,6 cm

Datering: [1918]

Opmerkingen: omschrijving op de achterzijde; herdrukte versie van een originele foto.

Ref: FJVE019

Omschrijving: herdrukte foto van Jef Van Extergem (links) en Joseph Jacquemotte (rechts)

Afmetingen: 12,7 x 17,8 cm

Datering: z.d.

Opmerkingen: een herdrukte versie van een een originele foto.

Ref: FJVE020

Omschrijving: Jef Van Extergem met familie/vrienden in Vlissingen

Afmeting: 22,7 x 26,8 cm

datering: 1922 – 1924

Opmerkingen: grotere afdruk van de foto FJVE008; geplakt op harder fotokarton

Ref: FJVE021

Omschrijving: foto's van de dochter Maria Van Extergem en kleindochter Cavory Van Extergem.

Afmetingen: 10 x 14 cm

Datering: circa 1996

Aantal: 2 stukken

Ref: FJVE022

Omschrijving: doodsprentje van de dochter Maria Van Extergem.

Afmetingen: 7 x 11 cm

Datering: november 2004